

המב"ם דיומי

קונטרס על דבר לימוד
ספר משנה תורה להרמב"ם
בכל יום

אדר ה'תשע"ב

בשער הקונטרס

ב"ה.

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו

קרב ובא יום חגם של רבבות אלפי ישראל, בו סיימו את לימוד כל ספר "משנה תורה" לרבינו משה בן מיימון בפעם השלושים, כפי תקנתו הקדושה של הגאון האדיר, רבן של כל בני הגולה, נשיא ישראל וקדושו, מרן כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל, שתיקן את לימוד ספר משנה תורה על הסדר, שלשה פרקים בכל יום.

בהזדמנות זו, עלינו להתבונן בגודל ענין לימוד ספר משנה תורה להרמב"ם בכלל, ובפרט בלימודו על הסדר, ע"מ לסיימו כולו.

ידוע שבמצוות ידיעת התורה שנצטוו בה כל איש מישראל, נכללת ידיעת כל התורה כולה, דאין חלק מתורתנו הקדושה שאין חובה ללמדו ולדעתו. וגם חלקי התורה שאינם נוגעים להלכה בזמן הזה, במצות ידיעת התורה נכללו.

אך בעוד שאנו רואים לאחרונה, שיותר ויותר מהחרדים לדבר ה' שבכל אתר ואתר משתדלים להרבות בהידורי מצווה ובדקדוקי הלכה, הנה מצווה זאת, נדיר למצוא מי שקיים חובה זו לאשורה.

אף שתודה לק-ל, מצויים לרוב אלו שיש להם ידיעה רחבה בדיני ממונות, או באיסור והיתר, בקדשים, בזרעים וטהרות וכיו"ב, אך מי שיש לו ידיעה ברורה בכל חלקי התורה כולם, קשה למצוא.

והנה, במשך השנים כתבו גדולי ישראל חיבורים רבים על התורה, פירושים על הש"ס, ספרי הלכה ואגדה ועוד, ויש מהם שכתבו וביארו מקצועות שונות מתורתנו הק', אך הספר היחידי בו נכתבו הלכות כל התורה כולה, מדיני זרעים וטהרות עד "הלכתא למשיחא", ומקיף את הכל לפרטי פרטים, הוא ספר משנה תורה להרמב"ם.

זה אחד מהדברים המיוחדים שבלימוד ספר הרמב"ם כולו על הסדר, שכאשר לומדים את כל הספר, רוכשים בו ידיעה כללית ומקיפה בכל התורה כולה, לפרטי'.

וכמ"ש הרמב"ם עצמו בהקדמתו לספרו "ומפני זה נערתי חוצני, אני משה ברבי מיימון הספרדי, ונשענתי על הצור ברוך הוא, ובינותי בכל אלו הספרים; וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורין, בעניין האסור והמוותר והטמא והטהור עם שאר דיני תורה - כולן בלשון ברורה ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכול, בלא קושיה ולא פירוק, ולא זה אומר ככה וזה אומר ככה, אלא דברים ברורים קרובים נכונים. . . עד שיהיו כל הדינין גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצווה ומצווה, ובדין

כל הדברים שתיקנו חכמים ונביאים. [וכל זאת] כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל; אלא יהיה חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה, עם התקנות והמנהגות והגזירות שנעשו מימות משה רבנו ועד חיבור התלמוד, וכמו שפירשו לנו הגאונים בכל חיבוריהן, שחיברו אחר התלמוד. לפיכך קראתי שם חיבור זה "משנה תורה" - לפי שאדם קורא תורה שבכתב תחילה, ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם".

[וראה את המובא להלן בפנים, שלדעת הגאון בעל התניא והשו"ע, בספרו "הלכות תלמוד תורה", הנה בלימוד ספר הרמב"ם כולו מקיימים בזה מצוות ידיעת כל התורה כולה].

זאת, ועוד אחרת: בעוד שישנם חיבורים שכתבו גדולי ישראל בכל הדורות שנכתבו בסגנון קשה, בלול מלשון המשנה והגמרא, הרי הרמב"ם כתב ספרו "בלשון ברורה ודרך קצרה" (כמו שהבאנו לעיל לשון הרמב"ם בהקדמתו לספרו), וכמו שיעידו הלומדים, שהספר נכתב בסגנון צח וברור, באופן שכל אחד יכול ליהנות מהדברים, ולהתעלות ע"י הלימוד במעלות התורה והיראה.

יתר על כן: כאשר לומדים סוגיא בגמ' עם כל פרטי' והשיטות השונות שישנם בה, עלולים לפעמים לאבד את נקודת הסוגיא, ולשכוח את פרטי' העיקריים, מרוב השקו"ט וחילוקי הדיעות.

אך כאשר לומדים את דברי הרמב"ם בנוגע לסוגיא זו, ימצאו סיכום ברור וקולע, שנכתב באופן מסודר ותמציתי, שיקל על הלומד לזכור את הסוגיא כולה.

והנה, בעוד חיבורים אחרים של גדולי ישראל, רק מופלגים בתורה ואלו שיש להם ידיעה רחבה בש"ס ופוסקים יכולים ליהנות מאור הגדול הטמון בחיבורם, הנה בלימוד הרמב"ם יש תועלת לכל הרמות בבני ישראל.

אלו שאין להם ידיעה נרחבת בתורה, יכולים לקנות את ידיעותיהם הבסיסית מתוך ספר הרמב"ם, ולמופלגי תורה והלמדנים, אין צורך לבאר את התועלת הגדולה שיש בלימוד הרמב"ם, ויעידו ע"ז מאות אלפי החיבורים מגדולי ישראל במשך הדורות, שכתבו ופלפלו בדברי הרמב"ם.

וכמ"ש הרמב"ם עצמו בהקדמתו לספרו "שיהיה כל הדינין גלויין לקטן ולגדול", והיינו, שהספר נועד לכל אחד מישראל מגדול עד קטן.

כל הנ"ל הוא מלבד המעלה הפשוטה שכאשר אדם לומד את הלכות הרמב"ם בכל יום, הרי הוא קונה חלקו בעולם הבא כמאמרם ז"ל הידוע "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא".

לקראת סיום המחזור השלושים בלימוד ספר "משנה תורה" להרמב"ם כולו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ביום השמיני לחודש אדר, והתחלת מחזור השלושים ואחד, מוציאים אנו לאור קובץ זה, ובו מובאים דברי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל מייסד התקנה ומחוללה, וציטוטים מדברי גדולי ישראל מדורות עברו בהם מובא גודל הענין בלימוד ספר משנה תורה להרמב"ם.

גם הבאנו פלפול עמוק מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בגדר חובת ידיעת כל התורה כולה, בו מוכיח שלדעת הגאון בעל התניא והשו"ע מקיימים מצוות ידיעת כל התורה ע"י לימוד הרמב"ם.

ונזכה בקרוב לקיום היעוד שבו מסיים הרמב"ם את ספרו "משנה תורה" כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" במהרה בימינו, אמן.

תוכן העניינים

הצעת התקנה דלימוד הרמב"ם וטעמי ז

תוכן דברי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע בעת שהציע לראשונה את תקנת לימוד הרמב"ם, בשיחת אחרון של פסח ה'תשד"מ / בשיחה זו מבוארים היטב טעמי תקנה זו ומעלותי, וכן הסיבות לאופן סדר הלימוד שנקבע

בענין חיוב ידיעת כל התורה ומעלת הלימוד בספר הרמב"ם טו

יבאר מעלת הלימוד בספר הרמב"ם שהוא מקבץ כל ההלכות בלי טעמים, גם ע"פ שיטת שו"ע הרב בהלכות תלמוד תורה שפסק כרש"י והרא"ש דאין די בהלכות בלא טעמים / יסיק בפלפול ובראי' דיש חיוב מחודש של ידיעת כל הלכות תרי"ג מצוות, ויבאר עוד כמה עניינים בשיטת הרמב"ם ושו"ע הרב בגדרי חיוב ידיעת התורה שמחוייב כל אחד

גדולי ישראל על דבר הלימוד בספר משנה תורה להרמב"ם כו

ליקוט חלקי מדברי גדולי ישראל במשך הדורות

הצעת התקנה דלימוד הרמב"ם וטעמי

לפנינו תוכן דברי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע בעת שהציע לראשונה את תקנת לימוד הרמב"ם, בשיחת אחרון של פסח ה'תשד"מ / בשיחה זו מבוארים היטב טעמי תקנה זו ומעלותי, וכן הסיבות לאופן סדר הלימוד שנקבע.

א

כידוע, מצינו בהלכות תלמוד תורה כמה אופנים ודרגות בלימוד שמחוייב בהם כל איש ישראל, וכולם מגדר מצות התורה: חזא, הוא לימוד המוגבל רק להלכות הצריכות. "לימוד המביא לידי מעשה שהן הלכות הצריכות לכל אדם לידע אותן לקיים המצוות כהלכתן" (הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ס"ט. וש"נ). ולמעלה מזה הוא לימוד שהוא בבחינת "ידיעת התורה" לכשעצמה. שכל אחד מחייב "לידע כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה", שבזה נכלל "כל התלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וספרא וספרי ותוספתות וכל המדרשים. . ומדרשי רשב"י כו' לקיים מצות שמור תשמרון את כל המצוה וגו'" (שם פ"א ס"ד. רפ"ב. פ"ב ס"י. וש"נ. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ד"ב), כולל לימוד כל ההלכות, האגדה וסודות התורה כו' (פ"א ס"ד. פ"ב ס"ב. וש"נ. רמב"ם שם הי"ב).

הנה, בין ב' הדרגות הנ"ל גופא יש גם דרגת מיצוע, שהרי בלימוד גופא (לימוד לכשעצמו, ולא זה שהוא רק על מנת לעשות) יש מעלה מיוחדת בלימוד הלכות שבתורה, כדברי הש"ס במגילה (כה, ב) – ש"הלכות" (דוקא) נקראות "תגא וכתרה של תורה", ובהמשך לזה איתא התם "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום כו'".¹ ולפ"ז נמצא שיש ללמוד כל ההלכות שבתורה, גם אלו שאינן נוהגות וצריכות (שהרי בזה אין חילוק בין הלכות הצריכות להלכות שאינן צריכות).²

ועיין בסמ"ג בהקדמתו למצוות עשה: "כי המצוות אשר צוה אדון העולם יש לידע יסודותיהם אע"פ שאינם צריכין עתה, כי על כל המצוות נצטוינו ולמדתם אותם ונאמר שמור את כל המצוה

1. וראה אגרת הקדש לרבינו הזקן סי' כט.

2. ומלבד אופני הלימוד הנזכרים – יש גם לימוד מיוחד שהוא כדי לחקוק דברי תורה במוח הזכרון. – ראה לקוטי תורה קדושים ל, ד. ושם, שב ענין זה – מעלה מיוחדת בסדר קדשים.

אשר אנכי מצוה אתכם וגו', ונאמר ושמרתם מצותי ועשיתם אותם, הא למדת שהשמירה והעשייה שני דברים הם, כי אין שמירה אלא בלב . . . וכן אמרו רבותינו ושמרתם זו המשנה ועשיתם זו העשייה³.

הנה, בענין לימוד הלכות (הדרגא השלישית) יש מעלה מיוחדת בספרו של הרמב"ם, שהרי רק בו נתבארו כל הלכות התורה כולה (מה שאינו כן בספרי שאר הפוסקים, כמו הרי"ף וכיו"ב, וכן ה"שלחן ערוך", שבהם לא הובאו כמה וכמה מצוות שאינן נוהגות בזמן הזה וכיו"ב), כמו שהקדים הרמב"ם לספרו: "חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה כו", אדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה". ועיין במש"כ בספר אור צדיקים להר"מ פאפירש (סכ"ב אות יט): "צריך אדם להשלים תרי"ג מצוות, במעשה בדיבור ובמחשבה, ולכן יש ללמוד יד הגדולה להרמב"ם כו' שיש בו ביאור תרי"ג"⁴.

ונמצא, שעל ידי לימוד "משנה תורה" להרמב"ם מקיימים את המצוה דלימוד וידעת הלכות התורה כולה בשלימותה⁵.

ב

הנה, כבר נודע בשער בת רבים גודל מעלת סדר לימוד אחד ע"י רבים מישראל בשוה, שהיא מהדרכים לאחד בין בני ישראל. וכמובן בפשוטו של דבר, שכאשר כמה וכמה מישראל לומדים עינין אחד, מדברים ומפלפלים זה עם זה בלימוד התורה, ומתוסף בהבנת כל אחד בעינין זה. ואף ש"אין דעותיהם שוות" (ראה ברכות נח, רע"א. סנהדרין לח, א. ועוד); הרי סוף סוף נעשה רגש של אהבה וקירוב בניהם, כמאמר רז"ל (קידושין ל, ב) בפירוש הפסוק (חוקת כא, יד) "את והב בסופה": "שנעשים אוהבים זה את זה".

ובעמקות יותר, כאשר כל בני ישראל מתאחדים על ידי לימוד עינין אחד בתורה. דמכיון שבלימוד התורה נעשה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו כו'" בין שכלו של האדם והתורה (תניא פרק ה), נמצא, שכאשר כמה וכמה מישראל לומדים בשכלם והבנתם עינין אחד בתורה, אזי נוסף על היחוד דכל אחד ואחד עם התורה, מתאחדים כולם זה בזה ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו", אחדות אמיתית ונצחית, שהרי כהלשון הידוע – "התורה היא נצחית" (תניא ריש פרק יז וכן בכמה מקומות. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פ"א סה"ג).

3. וראה בספר אור צדיקים המובא לקמן בפנים.

4. וראה גם הל' ת"ת לרבינו הזקן שם פ"ב סי"א.

5. ואף שפסק אדמו"ר הזקן שיש ללמוד הלכות עם הטעמים – הרי בלימוד ספרו של הרמב"ם עסקינו, דס"ל שיכולים להורות גם בלא לימוד טעמי ההלכות, שלכן חיבר ספרו בלי נתינת טעמים להלכות כלל (ראה אדמו"ר הזקן קו"א להל' ת"ת רפ"ב).

ובאמת כבר נתבאר במק"א בארוכה בדרך חדשה, דגם לשיטת אדמו"ר הזקן שפסק כהרא"ש דצריך ללמוד הלכות בטעמיהם – עדיין יש מעלה בלימוד הלכות פסוקות של כל התורה מלימוד רק קצת מההלכות בטעמיהם (והובאו הדברים בקובצנו להלן).

וכבר דובר בכמה הזדמנויות על הצורך בהשתדלות לאחד את כל אחינו בני ישראל, ובפרט שעל ידי זה מקרבים את הגאולה, מכיון שסיבת הגלות היא היפך הענין דאהבת ישראל (יומא ט, ב).

וכיון שכל עניני בני ישראל ושלמותם שייכים ותלויים בתורה ושלמותה (ישראל מתקשרא באורייתא (זהר ח"ג עג, א)) – יש להתאחד על ידי לימוד הכולל את התורה כולה.

ובענין זה יש מעלה מיוחדת בספר "משנה תורה" ("יד החזקה") להרמב"ם, אשר כמו שהאריך הרמב"ם בהקדמתו לספר היד, זהו ספר של "הלכות הלכות", ה"מקבץ לתורה שבעל פה כולה", וכל זה כתוב "בלשון ברורה ודרך קצרה" ("לשון צח וקצר כלשון המשנה" (כסף משנה בהקדמה)), וכידוע גדול הדיוק בלשונו של הרמב"ם בספרו "יד החזקה" – וכתבו בלשון הקודש (דלא כשאר חיבוריו) – עד לדיוק באופן חלוקת ההלכות כו⁷.

ג

ומפני טעמים הנ"ל (ועוד טעמים) – באתי בהצעה :

בנוסף על השיעורים הקבועים שיש לכל אחד בלימוד הש"ס (בבלי וירושלמי⁸), וכן לימוד הלכות הצריכות למעשה, וכל שאר השיעורים בתורה כל חד וחד לפום שעורא דילי⁹ – כדאי ונכון

6. ולהעיר מזרכו של הרמב"ם לדייק גם במספר – שהרי בהקדמתו מקדים למנות את מספר הספרים ("ארבעה עשר ספרים"), מספר ההלכות שבכל ספר וספר מספר המצוות שבכל הלכה, ומספר ההלכות דכל הספרים ("כל ההלכות של ארבעה עשר ספרים אלו שמתנים ושלש הלכות").
[וכן בכמה מקומות בספרו נקט מנינא סימן לזכירה (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות לד. וראה גם אגרת תח"מ שלו ע' עד בהוצאת קאפח)].

ועפ"ז צ"ע למה לא מנה (בכו"כ מקומות) את מספר הפרקים שבכל הלכה ומספר ה"הלכות קטנות" (כלשונו בסוף ההקדמה) שבכל פרק (ובפרט שחלוקה זו היא בדיוק ונוגעת להלכה כדלקמן הערה 7), וכן מספרם הכללי בכל ספר וספר, ובכל י"ד הספרים.

בספרי הרמב"ם שלפנינו מצויין מספר הפרקים שבכל הלכה ובכל ספר – אבל צ"ע אם זה נכתב ע"י הרמב"ם, שהרי בכו"כ מהכת"י אינו, ואינו בסוף כל ספר (לדוגמא – ספר המדע). ומה שנמצא דף כת"י שבשוליו חתם עליו הרמב"ם שהגיהו מספרו (צילומו נדפס ברמב"ם הוצאת פרדס בסופה) ושם כתב המעתיק גם מספר הפרקים, הרי לתרץ שינויים הנ"ל – נלפע"ד שהאישור דהגהה זו הוא רק על תוכן הלכות שלו ולא לכל פרט בדקדוק (שאינו נוגע להלכה), ל' זכר ונקבה, מ"ם סופית וכיו"ב. ועד"ז בנוגע מספר הפרקים.

בכלל אפשרויות וסיבת השינויים בין מספרי הפרקים שבסוף הספרים (לדוגמא בסיום הספר בתקפ"ב פרקים, ובכמה כת"י – בתקפ"א או מספר אחר, וכל אלה אין מתאימים למספר הפרקים לפנינו – אלף) – י"ל, ע"פ הידוע שהרמב"ם כתב ספרו בכמה מהדורות, ושינה וכו' מזל"ז – ראה בצילומים מכת"י הרמב"ם (שנדפסו בהוצאת שולזניגער בסופה, ועוד) שהרמב"ם העביר (בכמה מקומות) קו על כת"י שלו, ובפרט – "שמיני" וכתב למעלה "אחד עשר" ובפרק שלאח"ז לא שינה מספר הפרק. וכיו"ב.

7. ועד שלמדים מחלוקה זו בנוגע להלכה כו' (ראה לדוגמא – הלי' ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"א קו"א סק"א ג, א (תתרו, א)) – וברמב"ם הוצאת פרנקל (ירושלים תשל"ה) תוקן פיסוק ההל' בהרמב"ם בכ"מ – ראה הקדמת המו"ל לס' זמנים 12, ב).

8. ראה חגיגה (י, א) "מש"ס לש"ס".

ביותר שכל אחד ואחד יקבל על עצמו (בלי נדר, כמובן) ללמוד שיעור קבוע בספר "משנה תורה" להרמב"ם. היינו, שיחלק את ספר הרמב"ם לשיעורים קבועים לכל יום ויום⁹, כך שמדי יום ביומו ילמדו כולם שיעור אחד, עד לסיום כל ספר הרמב"ם – כולם ביום אחד¹⁰.

ועל דרך החלוקה הידועה שחילקו את הש"ס (תלמוד בבלי, ועד"ז – תלמוד ירושלמי), שבכל יום ויום ילמדו כל אחד שיעור קבוע, עד שבמשך זמן מסויים יסיים בעצמו את כל הש"ס.

ובנוגע לאופן חלוקת פ"ג ההלכות¹¹ שבספר היד וקביעת השיעור היומי – הצעתי כדלקמן:

(א) ההתחלה תהי', כבכל עניני תורה ומצוות, באופן דורזין מקדימין (פסחים ד, א. וש"נ¹²), ביום ראשון (הסמוך) פ' אמור, ז"ך בניסן ה'תשד"מ.

מובן ופשוט שהלימוד צריך להיות מתאים ככל האפשרי לרצון (המחבר) הרמב"ם, כולל כפי הסדר שקבע. ולכן, ביום הראשון ילמדו את הקדמת הרמב"ם, ובימים שלאחריו – מנין המצוות (מצוות עשה – ביום שני, ומצוות לא תעשה – ביום שלישי, ומנין המצוות על סדר הלכות הרמב"ם

9. הטעם לחלוקה באופן הנ"ל, ולא לחלק בין כמה וכמה אנשים, ע"ד חלוקת הש"ס בין כמה וכמה אנשים (שנחשב כאילו כל אחד מהלומדים סיים את הש"ס כולו (ראה שו"ת נחלה לישראל ס"י אות ט"ז. ועוד. שדי חמד כללים מערכת מ כלל קצח בסופו. וראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267 ובהערות שם. ועוד)) – כי

[נוסף לזה שבזה חסר הענין דאחדות ישראל ע"י לימוד כולם אותו ענין בתורה, וגם – אין קיום החיוב ללמוד כל הלכות שבתורה]:

ידוע כלל הרמב"ם בספרו יד החזקה (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ו'. כללי הרמב"ם שנדפסו בריש ס' היד. וש"נ) שסומך בהלכותיו המאוחרות על מ"ש בהלכות הקודמות בספרו, ונפק"מ להלכה, שלפעמים לא פרט או כתב באופן מסויים כי סמך על מ"ש לפניו בספרו*. ואם יחלקו הרמב"ם וכל אחד ילמדו רק חלק מהרמב"ם ולא על הסדר, אפ"ל טעות בהבנת ההלכה כי לא למד הלכות שלפנ"ו, היפך הכוונה שכולם ילמדו הלכות בלא טעות (ולהעיר אשר ע"י טעות האחד – חסר בלימוד כל המשתתפים בלימוד).

משא"כ בש"ס, אף שבכלל יש טעם לסדר המסכתות כפי שנסדרו ע"י רבינו הקדוש (כמבואר גם בהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש), מ"מ, בנוגע להלכה הרי "בתרי מסכתות אין סדר למשנה" (ב"ק קב, א. תוס' ריש מס' ב"מ. ועוד).

10. ואף שבחלוקה באופן הנ"ל יש מקום לחשש שמפני ההתחייבות ללמוד שיעור קבוע בזמן מסויים יתכן שלפעמים יהי' הלימוד באופן שטחי – הרי בכגון דא ישנה הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שחילק את ספר התניא לשיעורים קבועים לכל יום ויום (וציוה לפרסם הדבר), כך שבמשך השנה יסיימו את כל הספר**.

ובפרט שיכולים למנוע חשש הנ"ל ע"י שכל אחד ואחד יתבונן שמכיון שלומד "תורת ה'", הרי אין זה מתאים שילמד באופן שטחי.

11. כמ"ש הרמב"ם בסוף הקדמת ספר היד.

12. וראה אגרת הקדש סכ"א.

(* ועפ"ז גם מובן שאין מקום להתחיל את לימוד הרמב"ם מפ"ה דהל' יסוה"ת וכיו"ב. או לדלג בהפרקים הראשונים – שהר"ז היפך מכלל הרמב"ם שלימוד ספרו צ"ל ע"פ הסדר, וסמוך על מ"ש בהלכות לפני"ו.

** אין רא' מלימוד שיעור חומש היומי – כי בתושב"כ אפילו לא ידע מאי קאמר עולה לתורה ומברך ברכה לפני ולאחרי' (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב).

רמב"ם היום

יא

– ביום ד'), ובימים שלאחרי זה – ילמדו שלשה פרקים בכל יום, אשר אז יסיימו לימוד כל הספר ביום זכאי בנדון זה (או בסמיכות ממש לו) – יום הולדתו של הרמב"ם, ערב פסח הבעל"ט.

ומהנכון לעשות, כמנהג ישראל בכיו"ב, סיום ביחד עם סעודה (או התוועדות) לגמרה של (משנה) תורה¹⁴ ברבים, ו"ברוב עם הדרת מלך" (לשון הכתוב – משלי יד, כח¹⁵).

ב) אלה שמפני סיבות קשה להם ללמוד שלשה פרקים בכל יום – ילמדו פרק אחד בכל יום, לאחר לימוד ההקדמה ומניין המצוות כו' בימים הראשונים, בשיעורים קטנים יותר, לפי ערכם. כך שייסימו את לימוד הספר כולו במשך שלש שנים, בחודש שבט תשמ"ז (שהרי שנת תשמ"ו היא שנת העיבור), ומה טוב שיעשו הסיום ברבים – ביומא דפגרא הסמוך לזמן סיום הלימוד.

ולהעיר משני המנהגים באופן השלמת התורה, תורה שבכתב – בשנה אחת, או בשלש שנים (רמב"ם הל' תפילה רפ"ג. ממגילה כט, ב). ומזה סמוכין בנוגע ל"משנה תורה" (משנה תורה שבכתב) דהרמב"ם.

ומזה סמוכין גם כן – אשר כשם ש"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת" (רמב"ם שם) – כדאי ונכון להשתדל להשלים את הלימוד ד"משנה תורה" בשנה אחת. ורק אלה שאי אפשר להם בכך – ישלימו את הלימוד בשלש שנים.

ג) מכיון שלימוד שלשה פרקים בכל יום אינו יכול להיות בעיון והעמקה כל כך – כדאי ונכון ביותר שאלה השייכים ללימוד באופן של עיון והעמקה כו', ילמדו על כל פנים הלכה אחת¹⁶ (או פרט מסויים בהלכה זו) משיעור היומי בעיון והעמקה, לפי ערכם.

13. להעיר ממארו"ל (שבת קה, א – ע"פ גירסת הע"י) ש"אנכי" ר"ת "אנא נפשי כתבית יהבית", היינו שהקב"ה הכניס את עצמותו (כביכול) בתורה (ראה לקוטי תורה שלח מח, סע"ד. אור התורה יתרו ע' תתקא ואילך), ולכן, ע"י לימוד התורה "אותי אתם לוקחים" (ויק"ר פ"ח, יב. וראה זהר ח"ב קכו, א. שם קמ, ב). ומכיון ש"צדיקים דומים לבוראם" (רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז, ח. במדב"ר פ"י, ה. אסת"ר פ"ו, ב), מובן שכן הוא גם בנוגע לספרו של הרמב"ם שהכניס את עצמותו (נפשו) בספרו, ונמצא, שע"י לימוד זה מתאחדים עם עצמות הרמב"ם (לא רק עם שכלו – כנ"ל ס"א), ולכן ישנה הדגשה ומעלה מיוחדת כאשר מסיימים את לימוד הרמב"ם (בסמיכות ל) יום הולדתו.

14. "נולד ערב פסח יום השבת שעה ושליש אחר חצי היום" (סדה"ד ד"א תתקכ"ז. מספר יוחסין מאמר ד' דורות האחרתים)).

ו"ל הדיוק בזמן הולדתו (דבר שלא מצינו בשאר גדולי ישראל), שזהו בהתאם לתכלית הדיוק דהרמב"ם (בספרו יד החזקה) יותר משאר הפוסקים לפניו ולאחריו. – ולהעיר משבת (ל, סע"א) "כמלא נימא", ב"ב טז, ב) מקדים רגע כו'.

15. מדחו"ל עה"פ (מלכים א-ג, טו) "ויעמוד (שלמה) לפני ארון ברית ה' וגו' ויעשה משתה וגו'" (שהש"ר פ"א א) ט. קה"ר רפ"א. יל"ש מלכים רמז קעה). וראה להלכה רמ"א י"ד סו"ס רמו (משבת קח, סע"א ואילך). ועד"ז ברמ"א א"ח סתקנ"א ס"י – לענין סיום מסכת. טור ורמ"א א"ח סת"ס ט"ס – לענין סיום תושב"כ בשמח"ת. ועד"ז י"ל בסיום "משנה תורה" (ראה ל' הרמב"ם בהקדמתו להספר בהטעם לקריאת שם הספר) – ובערב פסח כפרט – סיום מסכת לבכורים.

16. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו. ושי"ג.

17. להעיר מהמדה שהתורה נדרשה בה: דבר שהי' בכלל יוצא מן הכלל ללמד – מלמד על הכלל כולו.

זהו בהוספה על לימוד השיעור היומי כולו – שבו דוקא מעלת האחדות עם שאר הלומדים.

ד

כדי לאחד על ידי לימוד זה את כל ישראל, באופן ד"נצבים כולכם" (נצבים כט, ט"י)¹⁸ לפני השם, כולל "טפכם ונשיכם", "בנערינו ובזקנינו" (בא"י, ט) – כדאי ונכון שגם הנשים¹⁹ והקטנים²⁰ ישתתפו בזה.

ואף שאינם שייכים ללימוד הספר "משנה תורה" – ילמדו מעין ספר זה, ספר המצוות להרמב"ם:

בהקדמתו לספר המצוות כותב הרמב"ם שספר זה מהווה "פתיחה" ו"הקדמה" לספר ה"יד", בו מונה ומבאר בקיצור את כל תרי"ג המצוות שנתבארו בארוכה ובפרטיות בספר ה"יד".

ולהעיר, שספר המצוות לא נכתב בלשון הקודש (כספר ה"יד), כי אם בשפת המדינה, בלשון המורגל בזמנו כפי עמא דבר, ורק אחר כך תורגם ללשון הקודש על ידי ר' משה ב"ר שמואל אבן תיבון²¹. שמזה מובן, שהלימוד בספר זה שייך גם לאלה שאינם שייכים עדיין ללשון הקודש, קטנים בידיעה, כולל גם קטנים כפשוטם, קטנים בשנים (שיסבירו להם אופן המתאים לפי ערכם).

ולכן: אלה שאינם שייכים ללימוד ספר ה"יד" ילמדו ענינים אלה כפי שנתבארו (בקיצור) בספר המצוות להרמב"ם.

וכדי לאחד את כל הלומדים, הן אלה שילמדו ספר ה"יד", והן אלה שילמדו ספר המצוות – כדאי שהלימוד בספר המצוות יהיה במקביל ללימוד בספר ה"יד". כלומר, ללמוד בכל יום ויום את המצוות המבוארות בשיעור היומי דספר ה"יד" (ולא לפי הסדר בספר המצוות), כך שכולם ילמדו את אותן המצוות באותו פרק זמן: הגדולים – בספר ה"יד" (בארוכה), והקטנים – בספר המצוות (בקיצור).

מכיון שבימים הראשונים ילמדו את ההקדמה לספר ה"יד" (ומנין המצוות כו') – הנה במקביל לכך ילמדו בספר המצוות חלק מההקדמה לספר המצוות וחלק מי"ד השרשים אשר בהתחלתו, כל חד לפום שיעורא דילי'.

ובאותם ימים שהמצוות המקבילות להלכות שבספר ה"יד" מספרן מועט – יחזרו עוד הפעם על השיעור היומי בספר המצוות (המקביל לספר ה"יד), ונוסף לזה ישלימו במשך כמה ימים את

18. ראה לקוטי תורה ר"פ נצבים.

19. ראה בזה לקמן ס"ה.

20. ואדרבה – מכיון ש"והשיב לב אבות על בנים", על ידי בנים (מלאכי ג, כד ובפרש"י), מובן, שהאחדות דקטנים פועלת ומוסיפה בהאחדות של הגדולים.

21. ראה תשובת הרמב"ם לאביו דר' משה – ר' שמואל אבן תיבון (מתרגם ה"מורה נבוכים") – חלקה נדפס בהקדמת קאפח להוצאתו דמו"נ.

לימוד י"ד השרשים.

ה

בהאמור לעיל אודות ההשתתפות דנשים בלימוד הנ"ל – יש להעיר, שגם אצלן שייכים שני הטעמים דלעיל:

(א) מעלת האחדות: נשים חייבות במצות "ואהבת לרעך כמוך" (קדושים יט, יח. יד הל' דעות פ"ו ה"ג. סהמ"צ מ"ע רד) – כאנשים.

(ב) לימוד התורה: גם נשים חייבות בלימוד כל הלכות הצריכות להן (הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן ספ"א. וש"נ), ומכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא" – יש לומר, שבזה נכללים גם כמה וכמה דתים בהלכות קרבנות וכיו"ב.

ובנוגע לשאר ההלכות שאינן צריכות להן – הרי אשה שלמדה הלכות אלו יש לה שכן (רמב"ם הל' ת"ת ספ"א. הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן שם. וש"נ).

ועל פי מה דקיימא לן (שו"ע אדמו"ר הזקן חאו"ח סי"ז ס"ג, וש"נ) שנשים מקיימות ומברכות גם על מצוות עשה שפטורות מהן, וכן נוהגות כולן במצוות מסוימות (שופר וכו') – יכולות לברך ברכת התורה על לימוד הלכות שאינן צריכות להן²², במכל שכן וקל וחומר מברכת המצוות האלו, שהרי: (א) תלמוד תורה כנגד כולן (פאה פ"א מ"א. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ג. הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן. פ"ד ה"ב), (ב) במתן תורה קדמה אמירת משה לנשים לדיבורו עם האנשים²³.

ועוד להעיר:

לכאורה צ"ע ממחז"ל דהמלמדה תורה שעל פה כאילו מלמדה כו' (הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן ספ"א (מסוטה כ, א – במשנה. הל' ת"ת להרמב"ם ספ"א)) – אבל מבואר הוא על אתר על פי הטעם "מפני שעל ידי זה נכנס בה ערמומית", ובלמוד הלכות פסוקות בלי טעמיהן – שזהו סגנון ספר היד וספר המצוות (כהדגשת הרמב"ם) – אין זה שייך כלל, והוי בנדון זה כדין תושב"כ.

ובדורות האחרתים פסק דין כל גדולי ישראל אשר עת לעשות להוי' כו', ועשו מעשה בפועל ויסדו בתי-ספר לבנות ללמדן ותושב"כ והלכות הצריכות (כולל – ידיעת ה' ואהבתו ויראתו כו', דעות ישרות, תשובה – תוכן ספר המדע שב"יד").

ויתרה מזו – מעשה רב בהסכמת גדולי ישראל שנשים מלמדות בבתי"ס לבנים קטנים כולל

22. ראה שו"ע אדמו"ר הזקן (חאו"ח סו"ס מז): "נשים מברכות ברכת התורה שהרי חייבות ללמוד מצוות שלהן" – שאז חייבות הן בברכת התורה (מפני שחייבות ללמוד מצוות שלהן), ואין זה תלוי ברצונן, משא"כ בשאר הלכות התורה – הרי לימוד זה תלוי ברצונן, וכשלומדות – מברכות ברכת התורה (כבפנים).

23. מכילתא – הובא בפרש"י – עה"פ יתרו יט, ג. וראה שיחת י"ב-כ אדר תרצ"ד לנשי ובנות ישראל בעת ביקורו בריגא (נדפסה בלקוטי דיבורים כרך ג' בסופו).

הלכות ציצית²⁴ וכו' ב.

ד

מכיון שא' העינים העיקריים שבזה הוא אחדותם של ישראל – מובן, שיש להשתדל שבלימוד הנ"ל ישתתפו רבים מישראל, רבים ככל האפשרי, אנשים נשים וטף, בכל מקום ומקום.

ולהקל את כל זה: ידפיסו ומורה שיעורי שבו יפורט השיעור דכל יום ויום – עבור כל אחד מסוגי הלומדים: הן אלה שילמדו בספר "יד החזקה" – במשך שנה אחת או במשך ג' שנים, והן אלה שילמדו בספר המצוות, לפרסמו בכל מקום, ככוי לצרף עוד ועוד לחוג הלומדים, להגדילו ככל האפשרי.

ולהעיר ולהציע – אלה שיוודע להם ע"ד הנ"ל לאחר זמן, יתחילו מהשיעור היומי (כפי שנדפס ב"מורה שיעור") שאותו לומדים שאר הלומדים, כדי לאחד את כל הלומדים²⁵, ובמשך הזמן – ישלימו את השיעורים שלפנ"ו.

יהי רצון שהצעה זו תתקבל אצל כל בני" בכל מקום שהם.

וע"י התאחדותם של כל בני" – "כולם" – בלימוד ענין אחד בתורה (בכללות הענין ובמקורו בתושב"כ, תורת משה),

[ועוד לפני הלימוד בפועל, כי אם תיכף ומיד עם קבלת החלטת טובה בזה]²⁶,

תבטל סיבת הגלות ובמילא יבטל המסובב – הגלות, ותיכף ומיד – תבוא גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובקרוב ממש נזכה לקיום היעוד שבו מסיים הרמב"ם וחותרם²⁷ את הלכות מלכים ומלחמותיהם²⁸ ואת כל ספרו "יד החזקה": "ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר (ישעי' יא, ט) כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"²⁹.

24. ראה שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי"ז ס"ג בסופו.

25. הדין דחובה קודם לתשלומין (שו"ע או"ח ר"ס קח) – לכאורה אין שייך בנדוד"ד, כיון שבלימוד ספר הי"ד נוגע הקדימה והאחור, כנ"ל הערה 9.

26. ע"ד הפס"ד בשו"ע או"ח סתקע"א ס"ג.

27. ואמחז"ל הכל הולך אחר החיתום (ברכות יב, א).

28. השם המלא דהלכות אלו – כבהקדמת הרמב"ם (ב"מנין המצוות על סדר הלכות הרמב"ם) ובהכותרת בספר שופטים והל' מלכים. ולהעיר דבהכותרת לפרקים יא ויב דהל' מלכים בדפוס וניציאה רפד. שי – "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח".

29. ולהעיר: ע"פ מו"נ (ח"ג ספי"א) כתוב זה הוא טעם דהתחלת הלכה זו שבאותו הזמן לא יהי' מלחמה וכו', כפשוטו של מקרא: לא ירעו גו' כי מלאה הארץ דעה גו'. – אבל ראה הל' תשובה פ"ט ה"ב. ואכ"מ.

בענין חיוב ידיעת כל התורה ומעלת הלימוד בספר הרמב"ם

יבאר מעלת הלימוד בספר הרמב"ם שהוא מקבץ כל ההלכות בלי טעמים, גם ע"פ שיטת שו"ע הרב בהלכות תלמוד תורה שפסק כרש"י והרא"ש דאין די בהלכות בלא טעמים / יסיק בפלפול ובראי' דיש חיוב מחודש של ידיעת כל הלכות תרי"ג מצוות, ויבאר עוד כמה עניינים בשיטת הרמב"ם ושו"ע הרב בגדרי חיוב ידיעת התורה שמחוייב כל אחד

א

יקשה בשיטת שו"ע הרב, דס"ל כרש"י והרא"ש שאין ללמוד הלכות פסוקות בלא טעמים ואעפ"כ פסק דמי שאינו יכול ללמוד כל התורה ממש – ילמוד משניות וספר הרמב"ם

בהלכות ת"ת פרק שני האריך רבינו הזקן בביאור החיוב ללמוד כל התורה כולה (ס"א ובי) והאיסור לשכוח דברי תורה המחייב לחזור על הלימוד פעמים רבות כו' שלא לשכוח (ס"ג-י), וכתב עוד, דמי שאין דעתו יפה ללמוד ולזכור כל התורה כולה (ס"ח), "צריך שיהי' כל לימודו בלימוד המביא לידי מעשה שהן הלכות הצריכות לכל אדם לידע אותן לקיים המצות כהלכתן וליזהר מליכשל באיסורים חס ושלום" (ס"ט).

ואח"כ ממשיך (ס"י-יא) ד"אם אחר שהוא בקי היטב בכל לימודו המביא לידי מעשה . . יוכל לקבוע לו שעה גדולה ללימוד אחר ויספיק לו שאר היום לחזור על לימודו המביא לידי מעשה, אזי חייב להוסיף מעט מעט ללמוד בשעה זו הלכות אחרות שהן פירוש התרי"ג מצוות אף מצות שאינן נוהגות כמו קדשים וכיוצא בהן ולחזור עליהן כראוי כו' כמשנ"ת למעלה שנאמר (עקב יא, כב) כל המצוה וגו' ולא עליך המלאכה לגמור (אבות ספ"ב). ולכן אף שאין שעה זו מספקת ללמוד הלכות אלו מהתלמוד ולחזור עליהן כ"כ, עכ"פ ילמוד אותן מתוך המשניות עם פירושיהן ויחזור עליהן כראוי עד שיהיי' זוכרן כו' ויש לו לעסוק תחלה בסדר קדשים כמו שאמרו חכמים (ראה מנחות קי, א) כל

העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה. וע"כ נכון הדבר אם אפשר לו ללמוד הלכות כל הקרבנות בשלימות וכל העבודות שבמקדש והלכות המקדש וכל כליו כמבואר באר היטב בחיבור הרמב"ם ז"ל ס' עבודה וס' קרבנות ואח"כ במשך הזמן אם יוכל להוסיף עוד בשעה זו ללמוד ולחזור כראוי יעסוק בסדר טהרות הרעים כו". ע"כ.

ולכאורה יש כאן דבר פלא, דהנה בריש הפרק (ס"א) פסק כשיטת רש"י (ברכות ה, א ד"ה זה גמרא. מז, ב ד"ה שלא שמש. סוטה כב, א ד"ה ולא שימש ת"ח וד"ה שמורין הלכה) והרא"ש (בתשובה כלל לא סימן ט) שאין די בלימוד הלכות פסוקות בלי טעמים, "כי אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בוריי ונקרא בור, ולכן יש' אוסרין להורות אפילו לעצמו מתוך הלכות פסוקות בלי טעמים שלמד", ולפיכך גם בתחילת לימודו חייב אדם ללמוד "תלמוד המבאר טעמי ההלכות שבמשניות וברייתות ומימרות האמוראים ובזמן הזה גם בספרי הפוסקים הראשונים המבארים טעמי ההלכות פסוקות שפסקו הטור וש"ע כמו הרא"ש וב"י". אשר כל זה הוא דלא כשיטת הרמב"ם "שחיבר ספר משנה תורה בלי נתינת טעמים להלכות כלל, ועשאו להורות מתוכו לבדו כמ"ש בהקדמתו שם שלא יצטרך אדם לחיבור אחר בעולם כו" (ל' אדה"ו בקו"א לרפ"ב שם. ע"ש בארוכה).

ומעתה אינו מובן שיטת רבינו הזקן כאן, דהא כיון ש"אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בוריי ונקרא בור", שוב אמאי כתב ש"אם יוכל לקבוע לו שעה גדולה ללימוד אחר . . . ללמוד . . . מתוך המשניות . . . חיבור הרמב"ם ז"ל בס' עבודה וס' קרבנות – הרי לכאורה יותר טוב ונכון שילמוד ההלכות "בטעמיהן בדרך קצרה" (ל' אדה"ו שם ס"א) מהתלמוד² הפוסקים, שאז מבין ההלכות "לאשורן על בוריי".

ובשלימא בנוגע ללימוד משניות – יש לומר דאכן מטעם זה מוסיף אדה"ו (משניות) עם פירושיהן, כי בפירושי המשניות נכללים גם הטעמים (וכמבואר בהקדמת התיו"ט למשניות); איברא, דעדיין צ"ע מהמשך דברי אדה"ו, שנוסף על לימוד המשניות יש ללמוד גם "הלכות כל הקרבנות בשלימות [ולא רק אלו שבמשנה] . . . בחיבור הרמב"ם ז"ל" – והרי חיבור הרמב"ם הוא "בלי נתינת טעמים להלכות כלל" (כנ"ל)³.

1. בפנים מציין רש"י וסמ"ע בהקדמה. וראה בקו"א שם סק"א, ובמ"מ שם.

2. ואף שהמדובר (כלשון אדה"ו) במי "שאינו שעה זו מספקת ללמוד הלכות אלו מהתלמוד ולחזור עליהן כו" – הרי כיון שהמדובר במי ש"יכול לקבוע לו שעה גדולה" (לא רק "שעה קטנה", כבסעיף יו"ד שם), עכצ"ל לכאורה, שכונת אדה"ו שאינו יכול ללמוד הרבה מהתלמוד ולחזור ע"ז, אבל לא שאינו יכול ללמוד כלל מהתלמוד ב"שעה גדולה" זו. ולהעיר מהסמ"ג בהקדמה למ"ע (מקורו דאדה"ו בסעיף זה, כנסמן בשו"ע) "ויש אדם שילמוד כל ימיו ולא יכול להשיג לדעת מצוה אחת כמאמרה בע"פ מחמת אורך הגמ' ופלפולה כו".

3. דוחק לומר שכונתו שילמוד הרמב"ם עם נושאי כליו המבארים גם המקורות וטעמי ההלכות.

ועוד יותר: מזה שמביא לימוד "המשניות עם פירושיהן" בחדא מחתא עם לימוד הרמב"ם (שהוא בלי טעמים כלל), משמע, דגם מ"ש "המשניות עם פירושיהן" אין הכוונה לטעמי ההלכות בדרך קצרה (כבתיו"ט הנ"ל), אלא לפירושים המבארים דברי המשנה, וכן לידע תוכן פסק ההלכה, כדי להוציא מאידך טעמא שבפרש"י (סוטה שם ד"ה שמורין) – ע"ד המורין הלכה מתוך משנתם שהם מבלי עולם – ד"יש משניות הרבה . . . (ד) יחידאה היא לית הלכתא כו".

רמב"ם היומי

ז

ואע"פ שאם ילמוד גם טעמי ההלכות בקצרה יחסר בכמות הלימוד – הרי בלאו הכי מדובר במי שלא יוכל למור את כל התורה כולה (אפילו רק ההלכות הפסוקות), ואפשר שלא יוכל לגמור יותר מסדר קדשים (ורק שאם במשך הזמן "יוכל להוסיף עוד בשעה זו . . יעסוק בסדר טהרות וכו'"), וכבר כתב ע"ז שם שלא יחוש לזה שאינו יכול לגמור כל התורה כולה, כי "לא עליך המלאכה לגמור" (וכמו שהביא לפנ"ז (סו"ס ח) ש"היו מצויים בימיהם תלמידים שלא היו בקיאים ויודעים בע"פ רק מסכת אחת ויש מהן שתי מסכתות"); וכיון שבכל אופן "לא עליך המלאכה לגמור", הרי לכאורה עדיף יותר לימוד מעט הכמות ורב האיכות (היינו הלכות בטעמיהן בדרך קצרה), מלימוד הלכות פסוקות בלי טעמים מתוך המשניות וחיבור הרמב"ם.

ב

ידקדק בלשון שו"ע הרב גבי כללות חיוב לימוד כל התורה, ויקדים לפלפל בלשון הרמב"ם בענין תלמוד המביא למעשה ע"פ ביאור הכס"מ

ויובן זה בהקדם ברור כללי בגדר חיוב לימוד התורה לפי שיטת אדה"ז בהלכות תלמוד תורה. וז"ל אדה"ז בריש פרק ב' שם: "מי שלא לימדו אביו תורה חייב ללמד את עצמו כשיכיר שנאמר (ואתחנן ה, א) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם זו מ"ע של ת"ת על כל אדם לעצמו ללמוד כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה". ומציין מקורו ב"רמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ג) מגמ' קדושין כ"ט⁴ (ע"ב)". אלא שברמב"ם, לאחר שהביא הלימוד מ"ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", מוסיף "וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד", אבל אדה"ז השמיט סיום זה.

ולכאורה נראה לבאר הטעם שהשמיט אדה"ז הוספה זו, כי לפי הסברה זו גדר החיוב דת"ת הוא להיותו מביא לידי מעשה, וכמו שביאר הכסף משנה ד"מאחר שהוא חייב לעשות חייב הוא ללמוד", דמשמע מדבריו, שיסוד חיוב הלימוד הוא משום שמביא לידי מעשה.

ועפ"ז יש לומר, שזה שאדה"ז השמיט רא"י זו הוא לפי שס"ל שהחיוב הוא (כהמשך דבריו) "ללמוד כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה", שלימוד זה אינו רק לימוד המביא לידי מעשה, אלא כולל ידיעת כל התורה כולה, וגדר מצוה זו הוא חובת ידיעת התורה לשם ידיעה (לא לשם מעשה).

מיהו עדיין יש לעיין בזה, מהו עומק כוונת הרמב"ם בהוספה זו (אשר עפ"ז נוכל להגדיר יותר מהו שרבינו הזקן השמיטה). דהנה, זה פשוט שאין לפרש אפילו בדעת הרמב"ם, דס"ל שחובת הלימוד אינה אלא משום שמביא לידי מעשה ותו לא, שהרי גם להרמב"ם חובת לימוד התורה כוללת לא רק לימוד הלכות הצריכות, וכמו שפסק להדיא (שם ה"א⁵) ש"חייב (אדם) לשלש את זמן למידתו שליש בתורה שבכתב ושליש בתורה שבעל פה ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו

4. וראה רש"י שם ד"ה דכתיב.

5. וראה גם ה"ב.

ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר כו'. . הנקרא גמרא", הרי, שגם בתחילת לימודו חייב אדם ללמוד פלפולה של תורה ולא רק הלכה למעשה, כי לדעת הרמב"ם מספיק לימוד "משנה", שהיא הלכות פסוקות בלי טעמים (ובלשון הרמב"ם הנ"ל "שליש בתורה שבעל פה"), כדי לידע את המעשה אשר יעשון, וכנ"ל סעיף א].

ובאמת אדרבה: דוקא לשיטת אדה"ז, זה שחייב אדם ללמוד "שליש בתלמוד" היינו רק טעמי ההלכות בדרך קצרה, שזה נחוץ בשביל הבנת "גופי ההלכות לאשורן על בורין" (ורק אז מותר להורות), משא"כ פלפולה של תורה, שהוא "עומק עיון טעמי ההלכות ולהבין דבר מתוך דבר ולדמות דבר לדבר כו'", "אין לו לעשות בתחלת לימודו אלא לאחר שיגמור ללמוד כל ההלכות פסוקות בטעמיהן בדרך קצרה בלי עיון רב ופלפול" (ל אדה"ז שם ס"א). ונמצא דדוקא השיטה החולקת על הרמב"ם ומצריכה לימוד טעמי ההלכות – היא השיטה המחשיבה יותר את מה שהלימוד צריך להביא לידי מעשה. וא"כ פשיטא שא"א לומר דהרמב"ם ס"ל שכל עצמו של חיוב הלימוד הוא רק מצד שמביא לידי מעשה.

ותו, דאי נימא דכל כוונת הרמב"ם בהוספה זו היא רק לומר שיסוד חובת הלימוד הוא משום שמביא לידי מעשה, שוב אינו מובן למאי נפק"מ סיום לשונו "שהתלמוד מביא לידי מעשה) ואין המעשה מביא לידי תלמוד". ובאמת ביותר יש לתמוה על הוספה זו בלשון הרמב"ם. דהנה, להלן בהלכות ת"ת (פ"ג ה"ג), היכא דפירט הרמב"ם ההלכות הקשורות עם כלל זה "שהתלמוד קודם למעשה בכל מקום" (דחיית מצוה מפני מצות ת"ת), כותב "שתלמוד תורה (שקול) כנגד כל המצות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום" – ואינו מוסיף פרט זה "ואין המעשה מביא לידי תלמוד". ואם בעיקר מקומה של הלכה זו לא הביאו הרמב"ם, למה הביאו כאן, כשהענין הובא רק דרך אגב לראי' על ענין אחר?

ולהכי נראה לחדש, דאין כוונת הכס"מ במ"ש (בפירוש דברי הרמב"ם) "ומאחר שהוא חייב לעשות חייב הוא ללמוד", רק דחייב ללמוד כדי שידע איך לעשות (כיון שהתלמוד מביא לידי מעשה) – אלא ר"ל שזוהי גם ראי' שרצה הרמב"ם להביא בסברא בדרך כ"ש וק"ו, דכיון שמצינו בכל מקום שהתלמוד קודם (ויותר חשוב) מענין המעשה [מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד], א"כ, מי שחייב במעשה, כ"ש וק"ו שחייב בתלמוד (שיותר חשוב וקודם למעשה בכל מקום).⁶

ועפ"ז נמצא שכוונת הרמב"ם היא, אדרבה, להגדיל חשיבות הלימוד על המעשה, דמלבד חובת הלימוד מפני שהוא מביא לידי מעשה, הרי עצם חיוב הלימוד הוא יותר חשוב וקודם לענין המעשה. דמעלה זו היא מצד עצם ידיעת התורה, ולכן פסק הרמב"ם שגם בתחילת לימודו של אדם חייב ללמוד שלישי זמנו בפלפולה של תורה "הנקרא גמרא".

ומעתה נוכל לגשת לדיוקנו, במה שרבינו הזקן השמיט כל הוספה זו שבלשון הרמב"ם. די ש לומר, דזה שאדה"ז השמיט סיום דברי הרמב"ם "וכן אתה מוצא כו'", הוא לפי שלשיטתו אזיל

6. להעיר מפירושו נמוקי מהרא"י על הרמב"ם כאן דתלמוד קודם למעשה היינו "דקודם בזמן". וראה גם לחם יהודה לרמב"ם כאן.

רמב"ם היומי

יט

בהא ש"חייב לשלש את זמן למידתו", שפירש "שליש בתלמוד" (בתחלת לימודו) – היינו "לידע הטעמים בדרך קצרה מהתלמוד והפוסקים בלי עיון רב ופולפל" (ל' אדה"ז שם ס"א), וכדלקמן.

ג

יסיק דנחלקו הרמב"ם והשו"ע הרב אם חייב ידיעת התורה הוא חייב בפ"ע או שיסודו הוא בידיעת תרי"ג מצוות, ויבאר עפ"ז שיטותיהם לענין "שליש בתלמוד"

ההנראה בכל זה, דנחלקו כאן הרמב"ם ורבינו הזקן בהגדרת מהות החיוב ידיעת התורה. דהנה בבוא אדה"ז לבאר (כפ"א ס"ד (תתלא, א בסופו ואילך) בחיוב לימוד האב לבנו) החיוב "לידע כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה", מפרש (שם) ומפרט "דהיינו תנ"ך וכל הלכות פסוקות של כל התורה עם הטעמים כי הן הן פ"ה התרי"ג מצוות שבתורה", ועד"ז מדייק עוד כמה פעמים בהל' ת"ת (שם ס"ו. פ"ב ס"א (תתלה, ב) ובסוף הסעף. ס"א. פ"ג ס"א (תתמה, א-ב). שם ס"ב. ועוד), בגדר ידיעות ההלכות כו', שהן "פירוש התרי"ג מצוות שבתורה".⁷

וביאור לשון זה יובן מדברי הסמ"ג (בהקדמה למ"ע) – שהוא מקורו של אדה"ז (כנסמן בפנים השו"ע כפ"א ס"ד. פ"ב ס"ה (בסופו). שם ס"א) שיש חיוב ללמוד גם הלכות של המצוות שאינן נוהגות בזמן הזה – ח"ל: "כי המצוות אשר צוה אדון העולם יש לידע יסודותיהם אע"פ שאינם צריכין עתה, כי על כל המצוות נצטוונו ולמדתם אותם ונאמר (תבוא כו, א) שמור את כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם וגומר, ונאמר (אמור כב, לא) ושמרתם מצוותי ועשיתם אותם, הא למדת שהשמירה והעשייה שני דברים הם, כי אין שמירה אלא בלב . . . וכן אמרו רבותינו (תו"כ (ורש"י) אמור שם) ושמרתם זו המשנה ועשיתם זו העשייה". ומדבריו אלו מובן, שבנוגע לתרי"ג מצוות יש שני חיובים: (א) עשיית התרי"ג מצוות, (ב) שמירת תרי"ג מצוות בלב, דהיינו ידיעת המצוות.

ומעתה יש לומר, שזהו יסוד החילוק בין שיטת הרמב"ם ושיטת אדה"ז בגדר מצוות ידיעת התורה, דלדעת הרמב"ם ה"ז חיוב בפ"ע של ידיעת התורה, ואילו לאדה"ז יסודו הוא ידיעת תרי"ג מצוות שבתורה, וגדר הלימוד הוא על דרך קיום תרי"ג מצוות, אלא שזה במעשה זה ע"י שמירה בלב⁸ [וענין זה מודגש גם בלשון אדה"ז בהל' ת"ת בשם "חכמי האמת" (פ"א ס"ד) בנוגע לחיוב

7. ראה לשון הקדמת בני הגאון המחבר לשו"ע אדה"ז (נעתק לקמן הערה 17).

8. והרי קיום מצוות ידיעת התורה לאדה"ז תוכנה גם כפשוטה – שמירה בלב (ראה תו"כ ר"פ בחוקות) [ובמצוות ידיעת התורה לאדה"ז יש בו חיוב "מצוות ושננתם" [שיהיו ד"ת שנתנים ומיוחדים כו"] – הל' ת"ת שם פ"ב ס"ג] וכן לאו דופן תסורו (ד)קאי אכל התורה כולה שבע"פ כו" – קו"א לרפ"ג (תתמג, ריש ע"ב)], וכמ"ש אדה"ז שם (פ"ב ס"ב) "שנחקק היטב בזכרונו* כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה".

* דעת אדה"ז בקו"א שם (תתמא, ב) שגם להרמב"ם אין לשכוח דבר מדיני התורה. וסמ"ך על מ"ש וחייב לשלש זמן כו' כדי שלא ישכח דבר כו' דממילא משמע דגם בתחלת לימודו צריך לחזור כ"כ שלא ישכח. אבל לשיטתו "אל תקרי ושננתם" היא אסמכתא בעלמא וה"נ לאו דהשמר כו'. ע"ש. ועכ"פ לא כ' הרמב"ם בהל' ת"ת שם (פ"א הי"ב) כלשון הג"ל דאדה"ז.

לימוד כל התורה כולה, "שכל נפש מישראל צריכה כו' שתקיים כל התרי"ג מצות במעשה דבור ומחשבה, ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן"⁹].

ועפ"י יש לומר, שהרמב"ם ואדה"ז חלוקים בפירוש דברי הכתוב "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם" (שהוא מקור החיוב ללמד את עצמו): מדברי הרמב"ם, שלאחרי הבאת הכתוב ממשיך "וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה כו'" מובן שמפרש התיבות "ושמרתם לעשותם" על עשיית המצות [והכתוב בא להדגיש הקדמת תלמוד למעשה, שבתחילה בא "ולמדתם אותם" ואח"כ "ושמרתם לעשותם"]; אבל אדה"ז שלא הביא המשך דברי הרמב"ם, מפרש שגם המשך לשון הכתוב "ושמרתם לעשותם" קאי על חובת הלימוד, וכדברי הסמ"ג "כי אין שמירה אלא בלב . . . ושמרתם זו המשנה", שצריכים לשמור התרי"ג מצות בלב ע"י לימוד וידיעת התרי"ג מצות¹⁰, וזהו המשך לשון אדה"ז ש"זו מ"ע של ת"ת על כל אדם לעצמו ללמוד כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה כמשנ"ת למעלה שנאמר (עקב יא, כב) כל המצוה גוי" (ששם "למעלה" (פ"א ס"ד) הביא הכתוב (עקב שם) "כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת" ודברי הסמ"ג), שחיוב זה נרמז במ"ש "ושמרתם לעשותם", שלזה צריכים לידע כל התרי"ג מצות.

ועפ"י מובן עוד יותר החילוק בין שיטת הרמב"ם ושיטת אדה"ז בפירוש "שליש בתלמוד" (ראה קו"א לאדה"ז שם רפ"ב) – שלהרמב"ם ה"ז פלפולה של תורה, ולאדה"ז הוא רק טעמי ההלכות בדרך קצרה כנ"ל – ולדברינו עתה הדברים מתאימים ביותר, כי לשיטת הרמב"ם שהמצוה היא ידיעת התורה, מה שאמרו חייב אדם לשלש זמן למידתו שליש במקרא שליש במשנה ושליש בתלמוד, היינו שצריכים לחלק זמן הלימוד בין כל חלקי התורה, מקרא משנה ותלמוד; אבל לשיטת אדה"ז, אין הם ג' חלקים שונים, אלא מקרא משנה ותלמוד מהווים חפצא אחד של ידיעת תרי"ג מצות התורה, שבשביל ידיעה זו צריכים לימוד המקרא – שבו נאמרו תרי"ג מצות¹¹; ולימוד משנה ותלמוד שהם פירוש התרי"ג מצות¹²: משנה – הלכות פסוקות; ותלמוד – ידיעת טעמי ההלכות

9. וראה לקו"ת ס"פ קדושים (ל, ד).

10. אלא שבכתוב (שהביא הסמ"ג שם) "ושמרתם מצותי ועשיתם אותם" שנאמר "ועשיתם אותם", שהעשי' הו"ע בפ"ע, מפרש הסמ"ג שהם שני דברים, שמירה ועשי', משא"כ בכתוב "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", ש"לעשותם" בא בהמשך ל"ושמרתם", יל"פ שג"ז נכלל בשמירה בלב. ולהעיר שבסמ"ג הובא גם המשך דברי הרמב"ם "וכן אתה מוצא כו".

11. והא דלאדה"ז החיוב דלימוד תורה שבכתב הוא לא רק בחמשה חומשי תורה אלא גם נ"ך (כמ"ש בפ"א ס"ד. ושם ס"א לענין הלימוד עם תינוקות. וראה פ"ב סו"ט) – הוא ע"ד חיוב לימוד ההגדות, אף שאינן פי' התרי"ג מצות (ראה לקמן ס"ד והערה 15). ולהעיר מפ"א ס"ו "ולכן לא נהגו עכשיו ללמד להתניוק כל התנ"ך כבימיהם רק תורה לבדה כי סומכים כו' ומ"מ צריך ללמדו ולחזור עמו פעמים רבות כל פרשיות התורה שבהן כתובות המצוות והמשפטים שהתלמוד מפרשן והפסוקים והתיבות והאותיות שבהן הן נדרשים תמיד בתלמוד". וראה קו"א שם סק"א (ושם תתכו, א בביאור דעת רש"י: דנביאים וכתובים ניתנו אח"כ ולא קאי עלייהו קרא דולמדתם כו'). ואכ"מ.

12. עפ"י יש להוסיף ביאור בזה שהביא אדה"ז שם פ"ב ס"ב גם דעת הר"ן (ע"ז יט, ב) וד"מ (יו"ד סרמ"ו אות ב) שגם בתחלת לימודו לא ישלש זמן לימודו לשלשה חלקים שוים ממש כו' ומסיים "וטוב לחוש לדבריהם" (דיש לומר שטעמי' דהר"ן שהביא אדה"ז, "שהרי המשנה חמורה מן המקרא וצריכה זמן מרובה יותר ואצ"ל

בדרך קצרה שרק אז "מבין גופי ההלכות לאשורן על בוריי"ן" [משא"כ פלפולה של תורה, שאינו נוגע לידיעת תרי"ג מצות התורה, ה"ז בא רק לאחרי שהאדם גמר לימוד כל התורה כולה, "ליגמר והדר ליסבר" (שבת סג, א. שו"ע אדה"ז שם ס"א וב"י¹³)].

ד

יוביח שיטת שו"ע הרב מעוד מקום בהל' תלמוד תורה

ויש להוכיח זה (שלשיטת אדה"ז עיקר חובת ידיעת התורה היינו ידיעת התרי"ג מצות) מדברי אדה"ז עצמו, להלן בהלכות ת"ת ריש פרק ג, ח"ל: "וכל מי שדעתו וכח זכרונו יפה שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבעל פה כולה ה"ז לא ישא אשה עד שילמוד תחלה תורה שבע"פ כולה שהן כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה שהן פי' כל התרי"ג מצות בתנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים ואח"כ ישא אשה כו' שאם ישא אשה תחלה כו' לא יוכל לעסוק בתורה כראוי כ"כ ללמוד ולזכור כל ההלכות בטעמיהן שהן פי' התרי"ג מצות ועיקר התורה שבע"פ".

ויש לעיין, למה הזכיר כאן רק לימוד "כל ההלכות בטעמיהן", והרי לעיל בפרק ראשון (ס"ד), כשמדבר ע"ד החיוב "לידע כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה", כותב שזה כולל גם לימוד כל "דברי חכמים שהסמיכום על מדרש הפסוקים שהן ההגדות", וכן להלן (פ"ב סו"א) כשמבאר ע"ד החיוב לשלש זמן למידתו, כותב ש"דרשות ההגדות יחשבו בכלל שליש במשנה", וא"כ חייב ללמוד אותם – ולמה השמיט בריש פרק ג ע"ד חיוב לימוד ההגדות [וכן כמה פעמים אח"כ בהמשך הפרק (בס"ב), מביא הענין דלימוד תורה שבע"פ כולה שהוא לימוד הלכות כו' ולא מזכיר ע"ד לימוד אגדות]?

וע"פ הנ"ל מובן הדבר, כי עיקר חובת ידיעת התורה היא ידיעת התרי"ג מצות, שבזה נכלל רק לימוד ההלכות של המצות¹⁴. וזהו גם דיוק לשון אדה"ז כמ"פ בפרק ג' שהלכות התורה שהן "פירוש התרי"ג מצות" הן "עיקר התורה שבע"פ", שבזה בא לתרץ דיוק האמור, דאף שהגדות

¹³ התלמוד שצריך זמן מרובה יותר מהמשנה, נוגע גם לגדר קיום המצוה לדעת אדה"ז),

כי כיון שהמצוה היא (לא סתם לימוד התורה, אלא) ידיעת התרי"ג מצות, הרי מובן, שאינו דומה זמן לימוד מצוה מסויימת בתושב"כ לזמן לימוד פירושה בתושבע"פ, דמשנה "צריכה זמן מרובה יותר, ואצ"ל התלמוד שצריך זמן מרובה יותר מהמשנה".

13. ולהעיר שגם ב"ליסבר" מדייק "לסבור סברות בעומק עיון טעמי ההלכות ולהבין דבר מתוך דבר כו' עד שמגיע לירד לעומק ההלכה" (ס"א שם), ועד"ז שם ס"ב "לסבור סברות לירד לעומק הסברות וטעמי ההלכות כו'" (וראה לשון הרמב"ם שם הי"א. קו"א לאדה"ז שם סק"א). והיינו להדגיש יותר איך שגם "ליסבר" (אינו סתם חיוב של סתם פלפול, אלא) נכלל במצות ידיעת "פירוש תרי"ג מצות שבתורה", כי תוכנו ידיעת עומק הסברות וטעמי ההלכות. ובפרט לפי המשך דברי אדה"ז שם ס"ב ד"ליסבר" . ולחדש חידושי הלכות רבות לפי רוחב שיש בלבו כו' – ה"ז מחדש ביותר [אלא שמ"מ אינו בכלל "עיקר תורה שבעל פה", כדלקמן סעיף ד].

14. וגם בפ"ב סו"א שם שכתב "אך פירוש המקרא ודרשות ההגדות יחשבו בכלל שליש במשנה לפי שהמשנה כו'", היינו דנחשב בכלל, אבל אין חיובו שווה ללימוד המשנה כו' – הלכות עצמן – שכ' לפני"ז בהסעיף.

שבתורה נכללות בתורה שבעל פה¹⁵ (כמ"ש אדה"ז פ"ב ס"ט), מ"מ אינן בכלל "עיקר התורה שבעל פה"¹⁶, שזהו רק פירוש התרי"ג מצות [ויש לומר, שמקור דברי אדה"ז הוא בהקדמת הרמב"ם לספר היד, "כל המצות כו' בפירושן ניתנו . . והמצוה זו פירושה . . ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה"¹⁷], ורק חובת ידיעת "עיקר התורה שבע"פ" חמורה כ"כ עד ש"נדחית מפני לימוד זה מצוה רבה של פרי' ורבי' " (ל' אדה"ז שם (פ"ג ס"א)).

ה

יבאר עפ"ז שיטת שו"ע הרב לענין לימוד הלכות פסוקות בלא טעמים

הנהגה אף שלדעת אדה"ז "עיקר התורה שבע"פ" שהוא פירוש התרי"ג מצות הוא הלכות בטעמיהן דוקא (עכ"פ בדרך קצרה), מ"מ מצינו (פ"ב ס"א, ושם בסוף הסעיף) שאדה"ז קורא גם להלכות פסוקות בלי טעמים "פירוש התרי"ג מצות שבתורה".

ועוד זאת: "משנה", שהיא הלכות פסוקות בלי טעמים, נחשבת חלק בפני עצמה בלימוד התורה, שהרי החיוב לשלש זמן למידתו הוא – שליש במקרא שליש במשנה ושליש בתלמוד, היינו שצריך ללמוד משנה בזמן בפני עצמו. והלא לכאורה ה" מקום לתמוה, דכיון שלאדה"ז "אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בוריין" ואינו מקיים חובת ידיעת התורה עד שיודע גם טעמי ההלכות בדרך קצרה – שוב אמאי נחשבת "משנה" חלק בפ"ע בלימוד התורה¹⁸, ועד שהוא בזמן בפ"ע. ועל כרחין צ"ל, דמ"ש אדה"ז שבלי ידיעת טעמי ההלכות עכ"פ בדרך קצרה א"א להבין "גופי ההלכות לאשורן על בוריין", אין הכוונה להוציא לימוד משניות מכלל קיום מצות ידיעת "פירוש התרי"ג מצות", אלא כוונתו שחסר בשלימות ההבנה, "לאשורן על בוריין".

ויש לומר, שזהו הטעם שממשיך שם "ולכן יש אוסרין להורות אפילו לעצמו מתוך הלכות פסוקות בלי טעמים שלמד" – שלכאורה האיסור להורות (אפילו לעצמו) אין מקומו בהלכות ת"ת אלא בהלכות הוראה – אלא שבוזה מדגיש אדה"ז, שחסרון ההבנה בלימוד הלכות פסוקות בלי טעמים נוגע בעיקר לענין הוראה, ש"יש אוסרין להורות . . מתוך הלכות פסוקות", אבל

15. ונכלל במצות ושנתם ובלאו דפן יסורו, כמ"ש אדה"ז בקו"א לרפ"ג (הנ"ל הערה 8), וא"כ גם זה נכלל במצות ידיעת התורה שלומד לפני שנושא אשה – אבל מפני לימוד זה (דהגדות) לא נדחית מצות פרי' ורבי', אלא רק מפני ידיעת עיקר תורה שבעל פה, שהיא פ"י התרי"ג מצות, ככפנים.

ולהעיר ממ"ש אדה"ז שם פ"ב ס"ט "ולימוד האגדות מביא גם כן לידי מעשה להתבונן מתוכן מוסר השכל", ומשמע באדה"ז שם שלימוד אגדות הוא גם בכלל הלימוד ההלכות הצריכות למעשה (ש"גם מי שדעתו יפה כו' יש לו לימוד ולחזור תחלה הלכות הללו הצריכות למעשה").

16. כמפורש בקו"א שבהערה הקודמת: דרשות הפסוקים שאינו פ"י התרי"ג מצות והן ההגדות.

17. ראה הקדמת בני הגאון המחבר לשו"ע אדה"ז: וכמו שהאריך א"א מו"ר ז"ל בחיבורו בהל' ת"ת כביאור מצות ידיעת התורה שהיא חובה על כ"א מישראל לידע כל תרי"ג מצות ופירושיהן כמו שניתנו למשה בסני שבביאוריהן ניתנו כמ"ש ואתנה לך את לחות האבן והתורה זו תורה שבכתב והמצוה זו תורה שבע"פ.

18. ובשלמא להרמב"ם, שאפשר להורות מהלכות פסוקות, מובן, שמשנה היא חלק בפ"ע.

לא (כ"ב)¹⁹ לענין הלימוד, כי גם על לימוד הלכות פסוקות חל גדר ידיעת "פירוש תרי"ג מצות שבתורה", ויש בזה קיום מצות ידיעת התורה, ורק – כיון ששלימות הידיעה וההבנה ("לאשורן על בוריין") דורשת גם ידיעת טעמי ההלכות עכ"פ בדרך קצרה – לכן צריך ללמוד גם "שליש בתלמוד".

ויש להוכיח זה (שגם לדברי אדה"ז חל על לימוד הלכות פסוקות בלי טעמים גדר ידיעת "פירוש תרי"ג מצות שבתורה" וקיום מצות ידיעת התורה) מדברי אדה"ז עצמו לקמן בהל' ת"ת (פ"ג ס"ד²⁰), שכתב ש"מי שלא הגיע למדה זו שיוכל ללמוד טעמי ההלכות ומקורן ואפילו בלימוד המביא לידי מעשה לבדו רק הלכות פסוקות לבדן אף אם יעשה תורתו קבע מחמת קוצר דעתו . . אינו חייב לחיות חיי צער ולעשות מלאכתו עראי כדי להרבות בלימוד שאינו מבין על בוריו שהוא לימוד ההלכות בלי טעמים . . אא"כ עושה במדת חסידות ואהבת התורה" נדרק מי "שדעתו יפה ומצליח בתלמודו ויוכל להיות ת"ח ללמוד כל התורה שבעל פה מהתלמוד והפוסקים" חייב לעשות מלאכתו עראי כו'].

ומוכת, שאף שאין חיוב לחיות חיי צער בשביל לימוד הלכות פסוקות בלי טעמים, מ"מ, מפני "מדת חסידות ואהבת התורה" יש מקום להנהגה כזו, לחיות חיי צער כדי ללמוד הלכות פסוקות של כל תורה שבע"פ. והיינו, לפי שגם ע"ז חל גדר קיום מצות ידיעת תרי"ג מצות התורה, ורק להיות שזהו "לימוד שאינו מבין על בוריו" אין לחייב את האדם לחיות חיי צער בשביל זה.

ד

עפ"ז יתריץ הסתיירה בשיטת שו"ע הרב, ויסיק מכאן ביאור במעלת שיעור קבוע בספר הרמב"ם גם לדידן דקיי"ל מרש"י והרא"ש

ע"פ כל הנ"ל יובנו דברי אדה"ז הנ"ל (סעיף א), שיש עדיפות ללמוד הלכות פסוקות ממשניות וחיבור הרמב"ם לגבי לימוד קצת הלכות בטעמיהן בדרך קצרה (שאז מבין אותן "לאשורן על בוריין"):

19. להעיר גם משו"ע אדה"ז י"ד הל' שחיטה (ס"א בקו"א סק"ח) בנוגע לשוחט. ע"ש.

וגם לענין הוראה בכלל כתב מהרי"ל מיאנאוויטש (אחי אדה"ז) בשו"ת שארית יהודה שער המילואים סל"א: שאפי' האוסרים להורות מתוך הקיצורים כמבואר בדברי רבינו הג' אחמור"ר ז"ל בה' ת"ת אין זה אלא לכתחילה אבל בדיעבד לא שמענו ואף את"ל דחששו גם בדיעבד אין זה אלא בדבר דשייך בהו הוראה כי לשון הרא"ש כלל ל"א על הלומד מתוך ספרי הרמב"ם כו' לא יבין כו' וזהו דוקא בסכרא שצריך עומק השכל והרבה ישוב הדעת אבל בדברים פשוטים הרי אדרבה נגלה לעין כל שהרמב"ם העמיד הכל בלשון צח לשון המשנה ובשפה ברורה. ובהמשך עינין שם: אבל יש ויש רבים וכן שלמים גדולים חקרי לב שעשו הלכות פסוקות בקצרה דוקא משום דס"ל כאידך פ' שברש"י בהא שמורים הלכה מתוך משנתם משום דבגמ' אמרי' הא מני כו' או חסורא מחסרא כו' ולכן דור אחר דור כו'. ע"ש. וממשיך: צא ולמד מה' שו"ב שבגמ' החמירו מאד . . ורבינו הג' אחמור"ר ז"ל לא החמיר כו' (כנ"ל בשו"ע אדה"ז הל' שחיטה).

20. וראה בארוכה קו"א לשם ס"א (תתמד, א).

כיון שחובת הלימוד אינה סתם לשם ידיעת התורה (שאז מובן שיש עדיפות בידיעה שהיא יותר שלימה, ידיעה "לאשורה על בוריי"), אלא לשם ידיעת פי' התרי"ג מצות, לפי שחייב אדם לשמור כל התרי"ג מצות "בלב" [נובזמן הזה בטל רק קיום תרי"ג מצות במעשה, ולא השמירה בלב, שהיא ידיעת הלכות המצות], הרי מובן, שעדיף יותר ללמוד הלכות פסוקות ממשניות וחיבור הרמב"ם, שאז יש אפשרות שיגמור לימוד הלכות כל התרי"ג מצות²¹, מלימוד מקצת הלכות (אף שהלימוד יהי' מעולה יותר, עם טעמיהן בדרך קצרה).

כלומר: המדובר כאן אינו בלימוד הנוגע למעשה, אלא בלימוד הלכות שאינן נוהגות בזמן הזה; וכיון שאין זה לימוד הנוגע למעשה, אלא רק לשם חובת ידיעת תרי"ג מצוות, לכן, טוב יותר שתהי' ידיעה בכל תרי"ג מצות שבתורה, מאשר ידיעה יותר שלימה אבל רק במקצתן.

הנה, מכל הנ"ל יש ללמוד זירונו נוסף בהצעה ע"ד לימוד שיעור קבוע בספר משנה תורה להרמב"ם בכל יום (שנתקבלה ומתפשטת בתפוצות ישראל²²) – אשר תוכן לימוד ספר זה, הוא לימוד תורה שבעל פה כולה, וכלשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד (בסופו) ש"חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה. . שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר בניהם".

ובהקדים, דלפום ריהטא יש מקום לומר, שמעלה זו היא רק לשיטת הרמב"ם, דס"ל שאפשר להורות גם בלי ידיעת הטעמים; אבל לפי פסק אדה"ז (כשיטת רש"י והרא"ש), שאסור להורות מתוך הלכות פסוקות ולימוד ההלכות צ"ל עם הטעמים (בדרך קצרה עכ"פ) – וכפי שאדה"ז חיבר שולחנו הזהב, הלכות בטעמיהן דוקא – לכאורה אין בלימוד הרמב"ם המעלה של ידיעת תורה שבעל פה כולה.

אבל²³ ע"פ הנ"ל מובן שאינו כן, כי גם לפסק אדה"ז, הרי אדם שלא הגיע למדה זו שיוכל ללמוד ולזכור כל הלכות התורה כולה עם טעמיהן בדרך קצרה (אם מפני שאין לו פנאי או לפי שאין דעתו יפה להצליח בתלמודו כ"כ) – כרוב בני אדם שבדורנו – יש לו ללמוד פירוש התרי"ג

21. ראה אור צדיקים (לר"מ פאפירש) עמוד התפלה סכ"ב אות יט: צריך אדם להשלים תרי"ג מצות במעשה ובדיבור ובמחשבה ולכן יש ללמוד יד הגדולה להרמב"ם או סמ"ג וסמ"ק שיש שם ביאור התרי"ג.

22. להעיר מרמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ב.

23. להעיר גם מהקדמת המעדני יו"ט דאף ששיטתו היא כדעת הרא"ש שאסור להורות בלי ידיעת הטעמים, כ' בנוגע לחיבור הרמב"ם "ותחשב לו לצדקה למען עשות כיום הזה להחיות עם רב הבלתי יודעים לירד לעומקה של כל הלכה והלכה ולשוט בים הגדול הוא ים התלמוד".* וראה גם שו"ת שארית יהודה (הנ"ל הערה 19), והרי דבריו בשייכות לדברי הרמב"ם כתב בהמשך ולדעת אדה"ז בהל' ת"ת.

* אלא שממשיך שם לתרץ, דגם הרמב"ם עצמו לא נתכוון אלא לכתוב הדברים למי שבקי כו'. ע"ש (הביאו אדה"ז בקו"א שם רפ"ב ודוחוהו כו').

רמב"ם היומיומי

כה

מצות כולן (כפי יכולתו²⁴), דהיינו הלכות פסוקות ממשניות וחיבור הרמב"ם כנ"ל, לפי שגם זה הוא בגדר ידיעת תרי"ג מצות התורה (שהיא עיקר תורה שבעל פה כולה), אלא שחסר בשלימות הידיעה (שהיא רק כשיודע גם טעמי ההלכות) – שבלאה"כ לא הגיע למדה זו כנ"ל.

ונמצא, שנוסף על כל המעלות שבוה שכל ישראל מתאחדים בלימוד אחד, ובזה גופא – בדברי הלכה, ובזה גופא – בספר הרמב"ם, שבו נכללו הלכות פסוקות של כל תרי"ג מצות התורה (כמשנת כבר במק"א (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך)),

הרי ע"פ הנ"ל מובן, שבלמוד זה יש גם קיום מצות ידיעת עיקר תורה שבעל פה כולה (למי שאינו יכול ללמוד הלכות כל התורה כולה עם טעמיהן)²⁵.

ויהי רצון שנזכה ל"אותו הזמן" שאז יהיו ישראל "פנויין בתורה וחכמתה" (סיום הל' מלכים ברמב"ם), ויהי לימוד כל התורה כולה בשלימותה, "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעי' יא, ט. רמב"ם שם).

24. לאחר הלימוד דהלכות הצריכות למעשה (כבהל' ת"ת שם). וראה הקדמת הרבנים כו' בשו"ע אדה"ז שם "ומפני שצרכי ישראל כו'". הקדמת אדמו"ר האמצעי שם. מכתב אדהאמ"צ (אגרות שלו אגרת יט).

25. וקיום מצוה זו יש בו תוקף גדול יותר מהא שמי ש"יוכל לקבוע לו בכל יום שעה קטנה", יש לו "ללמוד פ"א כסדר כל התלמוד בבלי וירושלמי מכילתא כו'", המבואר בס"י שם, כי ע"ז כו' אדה"ז שם "נכון הדבר ע"ד הקבלה", משא"כ בס"א בלימוד הלכות כו' אדה"ז "חייב להוסיף כו'".

ליקוט חלקי מדברי גדולי ישראל במשך הדורות על דבר הלימוד בספר משנה תורה להרמב"ם

התוספות יו"ט

הרמב"ם החי' את אלו שאינם יודעים לירד לעומקה של כל הלכה

ותיחשב לו [לרמב"ם] לצדקה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב, הבלתי יודעים לירד לעומקה של כל הלכה והלכה ולשוט ביום הגדול, והוא ים התלמוד
(התוספות יו"ט בהקדמה ל'מעדני מלך' על מסכת ברכות)

המהרש"ל

ספר הרמב"ם חבור נאה מכולם בסידורו ההלכות והפסקים

[ספר משנה תורה להרמב"ם הוא] חבור נאה מכל אשר היו לפניו, בענין זה שהיה מסודר בהלכותיו ובפסקיו
(המהרש"ל בהקדמתו לים של שלמה' על מסכת חולין)

המהרי"ק

אין לך בכל הפוסקים שיבאר דבריו יותר מר' משה

אין לך בכל הפוסקים שיבאר דבריו יותר מר' משה . . כי הואיל ר' משה באר את התורה כולה מבלי יצטרך לבאור אחר זולתו
(המהרי"ק בתשובותיו סי' קכו)

רמב"ם היומי

כו

השל"ה

מי שיוכל לעיין בכל יום במיימון ימצא נפלאות

ומי שיוכל לעיין בכל יום במיימון . . ימצא נפלאות ויתורצו לו כמה קושיות בהלכה

(של"ה ח"ד תושבע"פ כא, א)

הר"מ פאפירש

צריך אדם להשלים תרי"ג מצוות, לכן יש ללמוד יד הגדולה להרמב"ם

צריך אדם להשלים תרי"ג מצות, במעשה ובדיבור ובמחשבה, ולכן יש ללמוד יד הגדולה

להרמב"ם . . שיש שם ביאור התרי"ג

('אור צדיקים' לר"מ פאפירש, כב, יט)

האריז"ל

הוא ממש חוב של האדם ללמוד כל ספר הי"ד

והם הם דברי האריז"ל . . אם ירצה אדם לצאת ידי שמים וילמוד ספר הי"ד להרמב"ם כולו,

כאשר הזהיר גם האריז"ל ה"ה, ואמר שהוא ממש חוב של האדם ללמוד כל ספר הי"ד, כי

הוא התורה שבע"פ כולה על כל התרי"ג מצות [ע"כ מהאריז"ל] . . מן השמים הסכימו על רבינו

יעקב בעל הטורים שיסמוך הב"י את ספרו על הטורים, כי לא הי' הדור זכאי לכך שילמדו בספרי

הרמב"ם

(הקדמת ס' הפרדס' למוהרא"ל עפשטיין (מהדורת תשמ"ג, כרך ב' עמ' מו))

בשם הרב חיים ויטאל

מי שלומד בספרי הרמב"ם אינו בא לידי גלגול

ובשם המקובלים איתא דמשמע בספר הגלגולים להרב חיים ויטאל ז"ל דמי שלומד בספרי

הרמב"ם אינו בא לידי גלגול, ומובא בספרים הקדושים בשם תלמידי הבעש"ט דסגולה לכמה

דברים שיהיו ספרי הרמב"ם מונחים בבית

(הקדמת הספר 'משא בני קהת')

בני הישיבה בירושלים בשנת רפ"א

שונים בכל יום בערב פרק אחד ברמב"ם

... והנה אנו שתים הלכות בכל יום . . ולעת ערב . . פרק אחד הרמב"ם ז"ל

(ממכתבו של א' מ"בני הישיבה בירושלים" אל "אחד מגדולי ישראל מאיטליא" בו מתאר ספר הלימוד בירושלים בשנת

רפ"א, נעתק במ'מקורות לתולדות החינוך בישראל', ח"ג עמ' כז)

הלומדים בעיר צפת בשנת שס"ג

כת זו לומדים בקביעות רמב"ם

צפת . . היא עיר גדולה לאלקים עיר מלאה ותושיה, קרוב לשלוש מאות רבנים גדולים, כולם חסידים ואנשי מעשה . . ובכל בתי כנסיות תיכף אחרי תפילות ערבית ושחרית, מתקבצים כל הקהל ויושבים לפני הרבנים בכל הבתי כנסיות ה' ו' כתות, כל כת וכת לומדים קודם שיוצאים מבתי הכנסת, כת זו לומדים בקביעות ברמב"ם

(תיאור הלומדים בעיר צפת בשנת שס"ג, במכתבו של ר' שלמה שלומיל מיינשטרל, חתנו של מוהר"י סרוג, ב'שבחי

האר"י)

הרמח"ל

ילמוד ספר יד החזקה לרמב"ם מראשו לסופו

תלמיד: הואל נא והודיעני, איזה סדר אקח ללימודי למען אצליח,

רבי: הנה מה שצריך כל הרוצה להיות חכם בישראל לדעת תחילה, הוא כ"ד הספרים עם ביאוריהם הראשיים צריך שידע לימוד הש"ס . . אחרי כן צריך שילמוד ספר היד החזקה להרמב"ם מראשו לסופו עם מפרשיו, לדעת מוצא כל דין ודין. ואולם אין צריך שילמוד כל הש"ס תחילה ואח"כ יתחיל בהרמב"ם . . אלא יחלק שעותיו ללימודים האלה, וירבה תחילה באותם שכמותם יתר עד שיגמור אותם, ואחר שגמרם אז יכול למעט בהם מרגילותו הראשונה, רק שיקבע להם שעות שלא ישכחם, וילמוד בהם דבר יום ביומו לחיבובה של תורה

(הרמח"ל בסוף ספרו 'דרך חכמה')

הבעש"ט

לימוד הרמב"ם הוא סגולה ליראת שמים ולבער החיצונים

בערב אחר מעריב ילמוד רמב"ם הקדוש ז"ל, כי קבלתי ממורי הקדוש [הבעש"ט] ז"ל שהוא

סגולה ליראת שמים ולבער החיצונים, וד"ל

(ממכתב הרב המגיד ממעזריטש לתלמידו בעל התניא, - 'מגיד דבריו ליעקב')

הר"פ מקאריץ

ספרי הרמב"ם בבית מביאים יראת ה'

ספרים של הרמב"ם כשהם בבית מביאים יראת ה' לאדם

(ספר 'מדרש פנחס' בשם הרה"ק ר"ח מקראסנא בשם הרה"ק ר"פ מקאריץ)

החיד"א

אם לומד שני דינים מהרמב"ם מקיים שונה הלכות בכל יום

ואני בעניי הוספתי בכל יום שילמדו . . קצת דינים מהרמב"ם או שו"ע בכל יום, הוא דבר גדול, וכתב מהר"ש בן הרשב"ץ ז"ל בתשובותיו סי' נ"ב, דאם לומד שני דינים מהרמב"ם מקיים שונה הלכות בכל יום ומובטח לו שהוא בן עולם הבא

(דבש לפי' להרחיד"א, מע' ח, מא)

הרב המגיד ממעזריטש

ילמד הלכה בכל יום מספר היד

ילמד הלכה בכל יום מספר היד החזקה ע"פ הסדר

(צוואת הרב המגיד ממעזריטש לבנו ר"א המלאך)

הנועם אלימלך מליזענסק

הרמב"ם התנה עמו שילמד ספריו כל יום

זה לא מזמן נתפרסם מעשה נפלא בכתביו של ר' יאשה שו"ב מבריסק (מחבר ספר מנחת יוסף על או"ח) מה ששמע מפי חסידים זקנים, ז"ל, ואכתוב בקיצור, דעל שולחנו של הרה"ק רבי אלימלך [מליזענסק] ז"ל היו מונחים ספרי הרמב"ם, והראם לתלמידיו ואמר שאת הספרים הללו הביא עבורו הרמב"ם עצמו . . אבל תנאי התנה עמו שילמד בכל יום בחיבורו . . השיב לו הרבי ר' אלימלך שאמנם את התנאי הוא מקבל אבל אין אצלו בנמצא ספרי הרמב"ם, והביא לו הרמב"ם את ספריו, וזה מה שהתלמיד ראה על שלחן רבו

(הקדמת הספר 'משא בני קהת')

הגר"א

ילמוד אח"כ מספר הרמב"ם הפנים בלי נושאי כליו

... אם אין לך לב רחב וכח הזוכר חזק . . הנהגות לימודו קבלתי מהרב הגאון האמיתי נ"י מו"ה אליהו מוילנא . . ילמוד אח"כ מספר הרמב"ם . . הפנים בלי נושאי כליו. ואני ערב לך שיהי' קל עליך לחזור הפנים של הרמב"ם כדבר הלמוד כבר. ולפי כוונה זו קראו הרמב"ם משנה תורה שהיתה כוונתו שילמוד האדם תיכף אחר למוד המקרא . . ואם כן מה נאמר אנן חסרי מדע וטרודי הזמן וחסרי הפרנסה בגלות הזה...

(ספר 'ראש הגבעה' להגר"ר פנחס מגיד מירשם בפלאצק, מתלמידי הגר"א)

רמב"ם היומי

האזהב ישראל מאפטא לשון הזהב של הרמב"ם הוא סגולה לנר"ן

וכבר אמר הצדיק הרב [האזהב ישראל] מאפטא נ"ע שלשון הזהב של הרמב"ם הוא סגולה לנר"ן

(ס' לקט שכחה ופאה עמ' נט)

החזקה מלובלין

כל יום למד הלכה אחת ברמב"ם

בלובלין [אצל ה'חזקה'] היו מאחרין בתפלת מנחה בכל יום, וגם בשבת . . . וקודם מנחה נכנס הרה"ק [החזקה] לחדרו ולמד הלכה אחת ברמב"ם, כן ה' דרכו בקודש (נפלאות הרבי' עמ' 59-58, ממכתבו של מו"ה אברהם סג"ל איטינגא מדוקלא)

החת"ס

ה' דרכו ללמוד יד החזקה על הסדר

במוש"ק ה' דרכו (של החת"ס) ללמוד ס' יד החזקה של הרמב"ם על הסדר

(ס' מנהגי בעל החת"ס' ו, טז)

בעל המחנה חיים

למד משנה תורה כסדרן מרישא עד גמירא

כל ימי החול ה' (הגר"ח סופר בעל ה'מחנה חיים' (תלמידם של החת"ס ומהר"מ א"ש)) הולך אחר תפילתו מביהמ"ד מעוטר ומעוטף בטלית ותפילין בחזרה לחדר הוראתו, ושם במקום ישיבתו למד מלובש בטלית ותפילין ביד חזקה משנה תורה של הרמב"ם כסדרן מרישא ועד גמירא, וכן עשה בתדירא כל ימי חייו

(תולדות סופרים' עמ' זי-יח)

ר' חיים מקאסוב

כל שנה עשה סיום על הרמב"ם

בכל שנה ושנה כשהגיע יום היא"צ של אביו ואמו, עשה [הרה"ק ר' חיים מקאסוב] סיום על כל חלקי הרמב"ם וגם על כל חלקי האלפסי, ולא ידעתי בכירור איזה [ביא"צ אביו] ואיזה בזה [ביא"צ אמו]

(אבן שתייה' עמ' מו)

הרמ"מ מקאצק

הזהיר לזרז א"ע בלימוד הרמב"ם

עוד סיפר לי הרב (הגאון ר' דוד ז"ל אבד"ק חארזיל) הנ"ל, כי הרב מאטי ליב המפורסם בתורה וביראה ז"ל מנאשעלסק אמר לו, כי הה"ק הרמ"מ [מקאצק] זי"ע הזהירו לזרז א"ע בלימוד הרמב"ם

(שיח שרפי קודש' ח"א עמ' 64)

מנהגי בית הכנסת בית אהרן קארלין בשנת תרל"ה

פעם בשנה מסיימים את הרמב"ם

פעם אחת בשנה מסיימים כל הש"ס ורמב"ם

(מכתבם של גבאי ביהכנס"ס "בית אהרן" דכולל קארלין בטבריה, משנת תרל"ה, נדפס בקובץ 'בית אהרן וישראל' גליון ט' עמ' קח-קט)

החפץ חיים

לקטנו מדברי הרמב"ם, ועי"ז יהי בקי כמעט בכל חלקי התורה

... לכלל ישראל . . להיות בקי עכ"פ בעיקרי ההלכות מן הש"ס שהיינו שיראה ללמוד האלפס כולו מן הש"ס... עם פרש"י . . ובאמת היה כמה מאות שנים שהיו לומדים כלל ישראל האלפסי לבדו עם פרש"י . . העצה זו . . מצאתי במעשה רב בשם הגר"א . . מזה ידע עיקרי ההלכות של כל מסכת . . אכן . . אין אלפס אצלנו על כל הש"ס . . לקטנו בענ"ד מדברי הרמב"ם מה שהעתיק מן הסוגיות לדינא . . יהי עי"ז בקי כמעט בכל חלקי התורה, וכמה יהי מאושר האיש ההוא לנצח עי"ז שיהי לאות ולתפארת בישראל...

(מאמר נכבד ע"ד לימוד תורה"ק' לבעל החפץ חיים, קונטרס 'ליקוטי אמרים' פ"ז)

מוהר"א מבעלזא

הקפיד שלא יעבור עליו יום אחד בלי לימוד כמה הלכות ברמב"ם

שמעתי מפי הרה"ח ר' יצחק לאנדוי שליט"א שכ"ק מרן מוהר"ר אהרן זצוק"ל [מבעלזא] הקפיד שלא יעבור עליו יום אחד בלי לימוד כמה הלכות ברמב"ם, והי' לימוד זה אצלו חוק ולא יעבור, ומכבוד זקני הרה"ח (ר' חיים נטע כ"ץ) שליט"א שמעתי שכ"ק מהר"א זי"ע נתן תשובה לאחד שנכשל בעבירה ר"ל ללמוד בכל יום שתי הלכות מספר יד החזקה להרמב"ם, וכן ראיתי בשם הגה"ק מוהר"י מלובלין ז"ל דבכל יום קודם מנחה למד הלכה אחת ברמב"ם

(הקדמת הספר 'משא בני קהת')